

tinde yeni bir artış dikkate değer. Buna muvazi kükürt satışlarında yeni bir gelişme mevcuttur. 1942 yılında 2,081 ton saf ve bağ kükürtü mukabili 1943 yılında yalnız Eti Bank tarafından 59.556 torba veya 2977,8 ton kükürt iç pazarlara satılmıştır. Teke Turkaz kükürt madeninin 1943 yılı imraratı 300 tondur. Demek ki memleketimizin kükürt sarfiyatı 1943 yılında 3.278 tona baliğ olmuş ve 1942 yılına nazaran % 57,6 nisbetinde artmıştır. Yukarıda adı geçen Bank tarafından 1943 yılı içinde satılmış olan 59.556 torba kükürtün 58.443 torbası ziraî ve 1.113 torbası da sınaî işlerde kullanılmıştır.

Balıkesir vilâyetinin Susurluk kazasındaki Sultançayırı borasit madeninden 1943 yılında 24.215 lira kıymetinde 415 ton borasit imraratı yapılmıştır ki, 1942 yılında ancak 20 tonu tutan imrarata nazaran birkaç misli fazladır.

1943 yılında Sivasta Kurulan yeni çimento fabrikası da dahil olmak üzere, memleketimizde 5 işletme tatalır.dan 7.192.400 lira kıymetinde 151.471 ton çimento iç pazarlara satılmıştır. Bu miktardan 62.636 tonu Anadolu Çimento Ş-ti, 59.866 tonu Arslan ve Eskişehir çimento fabrikasına ve 19.080 tonu da Sivas çimento fabrikasına isabet etmiştir.

Değirmen taşı, mermer ve sınaî kil ocaktan 23.6.1942 gün ve 4.263 sayılı kanunla Dahiliye Vekâletinin "İdarei Hususîyeleri,, ne devredilmiş bulunduğundan, adı geçen yeraltı servetlerinin 1943 istihsal ve imraratı hakkında elimizde istatistiki malûmat mevcut değildir.

Bilançomuza son verirken, yaşadığımız olağanüstü hallere lağmen, madenciliğimizin 1943 yılı durumu memnuniyet verici diyebiliriz.

M. T- A.

1943 yılında dünya madenciliği

önsöz:

Cihan savaşının beşinci yılında dünya madenciliğinin başlıca hususiyetleri: Memleket dahilindeki bütün yeraltı servetlerinden azamî istifade edilerek bunlardan bilhassa harp levazımı bakımından mühim olanlarının araştırılmasıyle işletilmesini teşvik ve tevsii, normal zamanlarda metruk bırakılan veya maden tenoru bakımından fakir olan cevher zuhurlarının yeniden işletilmesi, maden istihsalâtının hükümet yardımıyle arttırılmadı, ihtiyar işçilerle askerlik çağma girmeyen gençlerden ve kadın İşçilerden azamî istifade, sivil itlere olan sarfiyatın tahdidî, nihayet prim veya mükâfatlar tediyesi ve fiyatlara zam suretiyle istihsalâtın teşviki, yâni tek bir cümle ile maden istihsal, istihlâk ve ticaretinin harp ve buna bağlı olağanüstü haller icaplarına göre tanzimi gibi tedbirlerden ibarettir.

Diğer taraftan milletlerarası ticarî bağların gevşemesi yüzünden askerî ülkelerin iktisadî kalkınmada kendi kendilerine bırakılmış olmaları, bu gibi memleketlerde yerli ham maddelerle yeraltı zuhurlarından azamî faydalanma, şimdiye kadar ithalât yolu ile karşılanan mamulâtın memleket dahilinde kendi kuvvetleriyle temin teşebbüsüne bir tahrik unsurunu teşkil etmiştir. Yakın Doğu ve Lâtin Amerikasî memleketlerinde demir ve çelik sanayiinin tesisi buna misal olabilir. Aynı zamanda kıt olan bir maden yerine diğerinin, taşkömür yerine linyit ve toprak kömürü yani turbun, hattâ kısmen odunla çalışan jeneratörlerle nebatî yağlardan istifade tedbirlerine girişilmiştir. İktisadî ve ticarî münasebetlerin çıkırıktan çıkmış olması bir takım

ülkelerde yakıt ve maden kıtlığına sebep olduğu gibi, muharip memleketlerde işçi azlığı da baş göstermeğe başlamıştır. Askerî düşüncelerle muharip memleketlerdeki madencilik durumu hakkında tam istatistiki malûmat ifşa edilmemekle beraber, aşağıda başlıca ülkelerin 1943 yılına ait esas maden istihsâl ve istihlâki ile fiyatlardaki temevvücat ve son zamanlarda alınmış bulunan mühim iktisadî tedbirleri kısaca gözden geçirelim.

Esas metaller:

Millî müdafaa ihtiyaçlarını karşılama bakımından mühim bir yer alan dünya bakır istihsalâtı 1938 yılı ile 1943 senesi arasında 1,99 milyon tonda aşağı yukarı 3 milyon tona çıkarak % 50 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Bu artışta Amerika B. D-nin hissesi bilhassa dikkate değer: 1938 yılında 639.000 şort tonu tutan yerli bakır istihsali son 5 yıl zarfında sistematik bir şekilde yükselerek 1941 yılında 1.065.667 ve 1943 yılında da 1.207.000 şort tona balığ olmuştur. Bu rakamlardan da görüleceği veçhile Amerika B. D-inin yerli cevherden olan bakır istihsalâtı son 5-6 yıl içinde aşağı yukarı iki mislini bulmuştur. Ecnebi memleketlerden ithal olunan bakır cevheri dahil olmak üzere 1943 yılına isabet eden umum bakır istihsalâtı 1.644.000 şort tonu tutmuştur ki, bu da dünya bakır istihsalâtının hemen hemen yarısına muadildir.

Bundan başka Şili, Meksika ve Peru'dan mühim miktarda bakır cevheri ve konsantresi ithal edilmiştir. Lâtin Amerikasından ithal olunan bakır miktarı 1942 yılında 498.000 tondan 1943 de aşağı yukarı 550.000 tona çıkmıştır. Hurda bakırdan elde edilen musaffa bakır miktarı da 200.000 tonu aşmıştır.

Bakır istihsalâtını arttırmak maksadiyle ufak ölçüdeki ve pahalı çalışan bakır madenlerine 1941 yılına nazaran fazla istihsal olunan her libre başına 5 sent prim tediye usulü 1945 temmuzuna kadar temdit edilmiştir. Bakır âmillerine maddî yardımlara devam edilmiş ve harp bidayetinden 1942 yılının ilkteşrin ayına kadar bakır madenleriyle izabehanelerin tevsii için 72 milyon dolar sarfolunmuştur. Altın madenlerinin bir kısmı kapatılmış ve buralarda çalışan işçiler bakır madenlerine nakledildiği gibi, 1943 sonbaharında 4.500 sabık maden işçisi askerlikten terhis olunarak bakır madenlerine gönderilmiştir. Bakır madenlerinde çalışan işçilerin diğer endüstri branşlarına geçmeleri yasak edilmiş ve evvelce ayrılmış bulunan işçilerin mecburen bakır madenlerine iadesine girişilmiştir. Aynı zamanda metruk madenlerle fakir tenörlü, bakır zuhuratının işletilmesine başlanmıştır.

İstihsalâtın olağanüstü artmasına rağmen, 1943 sonunda bakırın sivil ihtiyaçlar için sarfedilmesi yasak edilmiştir. Bundan maada tasarruf maksadiyle şimdiye kadar bakırdan darpolunan 1 sentlik sikkelerin çinko kaplama demirden yapılması kararlaştırılmıştır. Bu tedbir sayesinde senevi 4.600 ton bakır tasarruf edilmiş olacaktır. Mermi kapsüllerinin pirinç ve bakır yerine çelikten imali sayesinde senevi 200.000 şort ton bakır daha az sarfedilmiş bulunacaktır. Elektrik tesisatında bakır yerine alimünyumun kullanılması da teşvik edilmektedir. Alimünyum fiyatı libre başına 15 sente indirilmiştir. Aynı zamanda matbaalarda kullanılan pirinç ve bakır levhalarla enterlinlerin çelikten imaline girişilmiştir. Bu gibi tedbirler sayesinde yılda asgarî 300.000 ton bakırın tasarruf edilmesi beklenilmektedir.

Amerika B. D-inin 1943 yılındaki bakır sarfiyatı ise 2,3 milyon şort ton olarak tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan Amerika B. D-i Lâtin Amerikasındaki ülkelerinin bakır istihsalâtını teşvik maksadiyle mubayaa anlaşmaları imzalamış ve mühim maddî yardımlarda bulunmuştur. Amerika B. D-ine olan ithalâtın artması sayesinde Meksika, Peru ve Şili gibi memleketlerin bakır istihsalâtında da mühim bir gelişme kaydedilmiştir. 1941 yılında 27.600 tonu bulan Peru bakır istihsalâtı 1943 yılında 31.200 tona çıkmıştır. Şili'nin bakır istihsalâtı harp bidayetinden 1943 yılı arasında 325.200 tondan takriben 400.000 tona balığ olmuştur. Şili'de senevi 4.000 ton bakır ve saç ve tel imal edilebilecek kapasiteli yeni bir fabrikanın tesisi için 47 milyon pezos tahsis olunmuştur.

Kanada'nın bakır istihsalâtı 1942 yılında 270.600 ton İken 1943 de 280.000 tona çıkmıştır. Yeni yapılan jeolojik araştırmalar neticesinde Kamiskotia civarında %, 2 tenörlü bakır zuhuru keşfolunmuştur. İhzarî ameliyeler sona ermiş ve yevmî 500 ton cevher istihsali için gereken tesisata girilmiştir. Bakır ve pirinç fabrikalarının seneyi istihsalâtın değeri 1939 danberi 3 mislini bularak 32 milyon dolardan 100 milyon dolara yükselmiştir. Bu endüstri branşında çalışan işçi ödedi de tam iki mislini bulmuştur.

Rodezyalın senevî istihsal kapasitesi harp bidayetindenberi 216.000 tondan aşağı yukarı 300.000 tona çıkarılmıştır. Bu memleketin % 3,4 ilâ % 4,7 nisbetinde bakır tenörlü cevher rezervi asgarî 750 milyon ton tahmin edilmektedir. Demek ki, safî bakır ihtiyatı 30 milyon tonu tutmaktadır. Belçika Kongosu 1942 de 170.000 ton mukabili 1943 de 185.000 ton raddelerinde bakır istihsal etmiştir.

Cenubî Afrikanın bakır istihsalâtında da son cihan savaşı yıllarında % 50 nisbetinde bir artış kaydedilmiştir. Bakır madenlerinin yeni tevsii için 1943 yılı zarfında bazı tedbirler alınmıştır. Amerika B. D-i bakır endüstrisi Afrika bakır madenleri için büyük bir alâka göstermektedir.

İspanyanın bakır istihsalâtı da yeni gelişmeler kaydederek 1941 - 1943 yılları arasında 14.400 tondan 21.800 tona yükselmiş ve % 50 nisbetinde artmıştır. İsveç'in bakır istihsalâtı son 3-4 sene zarfında 15.000 tondan 21.000 tona çıkmıştır. Finlândiyada Outokumpu bakır madenlerinin tevsii işinde hükümetin malî yardımı sayesinde bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Almanyada bakır kıtlığı gittikçe arttığından işgal olunan bazı memleketlerde kilise çanlarının müsaderesine girilmiştir. (The Metal Bulletin 7.1.44) Romanyada bakır darlığı yüzünden bağ ve bostançılara 1 Kg. hurda bakır mukabili 3 Kg. bakır sulfadı ve 1 kg. hurda pirinç mukabili 2 kg. sülfat tevzii emir edilmiştir.

Londrada 1943 sonunda toplanan "Copper Development Association,, dünya bakır istihsalâtının gittikçe artmakta olduğunu kaydetmiş ve 1900 yılında yarım milyon tondan daha az olan dünya bakır istihsalâtının 1918 yılında 1 milyon tona son cihan savaşı bidayetinde 2,5 milyon ve 1943 yılında ise 3 milyon metrik tona çıkmış olduğunu işaret etmiştir. Harp sonrası senelerde bakır fiyatının birden inmemesi ve isti hlâkin arttırılması için alınması icap eden tedbirleri gözden geçiren bu teşkilât, otomobil ve elektrik endüstrilerinde bakır sarfiyatı için müsait bir zemin olduğunu kaydetmiştir.

Dünya kurşun istihsaltına gelince, şarapnel ve mermiler yerine çelik bomba ve torpillere istinad eden son cihan savaşı senelerinde kurşuna olan talep o kadar önemli bir dereceye çıkmamıştır. Bu yüzden 1943 yılında dünya kurşun istihsalâtı 1942-ye nazaran azalmıştır. Kurşun müstahsilleri arasında ilk sırada gelen Amerika B. D-inin kurşun istihsalâtı 1942 yılında 633.818 şort tondan takriben % 14 nisbetinde bir tenekusla 541.978 tona inmiştir. 1942 de 618.947 tonu bulan dahili kurşun imraratı 1943 yılında 549 734 tonu tutulmuştur. Adı geçen seneler sonundaki kurşun stoku ise 29.184 den 27.104 tona inmiştir.

Buna mukabil Amerika B. D-inin çinko istihsalâtı 1938 senesinden itibaren sistematik bir şekilde artarak 1938 - 1943 yılları arasında % 55 nisbetinde çoğalmış ve 456.990 şort tondan 970.512 tona baliğ olmuştur. 1943 yılı istihsalât 929.770 şort tonu bulan 1942 istihsalâtına nazaran % 4,4 nisbetinde yeni bir artış kaydetmiştir. 1942 - 43 yıllarındaki dahili imrarat 885 568 ve 870.601 şort tondur. Memleketin çinko stoku son bir yıl içinde 24.066 tondan 68.288 tona yükselmiştir.

Amerika B D-inin 1938 - 1943 yıllarındaki yerli cevherden bakır, kurşun ve çinko istihsalâtı şort ton hesabı şöyledir:

Yıllar	Bakır	Kurşun	Çinko
1938	639.076	408.539	456.990
1939	818.289	497.991	538.198
1940	1.033.710	585.480	706.100
1941	1.065.667	634.888	863.955
1942	1.135.708	633.818	929.770
1943	1.202.430	541.978	970.512

Avrupa memleketlerinde de kurşun istihsalâtında bazı artışlar kaydedilmiştir: İspanya'nın 1943 yılı kurşun istihsalâtı 37.450 tona yükselmiş ve bu miktardan takriben 13.000 tonu ihraç olunmuştur. İspanyanın çinko istihsalâtı 1941 -43 seneleri arasında 13.200 tondan 10.272 tona baliğ olmuştur. İsveç'in 1943 yılı kurşun istihsalâtı 6.000 tondur.

Bolivyanın kurşun istihsalâtında da cüz'î bir tezayüt mevcuttur, Kanadanın 1943 yılı kurşun istihsalâtı 1942 ye nazaran % 27 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Çinko istihsalâtındaki artış 1942 ye nazaran % 25 ve bakırda % 7 yi bulmuştur. Brezilyanın Yorumba civarında mühim bir çinko cevheri yatağı keşfedilmiştir.

Dünya kalay istihsalâtı hakkında 1941 senesinden sonra tam bir istatistiki malûmat derca-dilmemektedir. Dünya kalay istihsalâtının aşağı yukarı üçte ikisini temin eden Malezya, Hindi-Çini, Siyam gibi uzak Doğu ülkelerinin Japonlar tarafından işgalinden sonra bu bölgenin kalay istihsalâtı hakkında resmî malûmat ifşâ olunmamaktadır. Londradaki Beynelmîl kalay karteli 1946 sonuna kadar temdit edilmiş ve Kartel kontrolünde bulunan kalay madenlerinin ihracat hisseleri normalin % 130 ma çıkarmıştır. Malezya ve Hindi-Çinî kalay zayıyatını kısmen telâfi maksadiyle Belçika kongosu. Bolivya ve Nigerya kalay istihsalâtına yeni bir hız verilmiştir.

Belçika Kongosunda kalay madenlerinde çalışan işçilerin sayısı 2.000 e çoğaltılmış ve altın madenlerinde çalışan işçilerin bir kısmı kalay madenlerine nakledilmiştir. Neticede Belçika Kongosunun 1942 yılında 21.000 tonu tutarı kalay istihsalâtı 1943 yılında 26.000 tona baliğ olmuştur. Niğerya kalay istihsalâtının tevsii sayesinde 1942 yılına nazaran 5.000 ton bir artışla 1943 istihsalâtı 22.000 tona çıkmıştır.

İşletme plânına göre Bolivya'nın 1943 yılında 42.000 ton kalay istihsal etmesi beklenilmekte idi. Fakat malzeme darlığı ve işçi kıtlığı yüzünden 1943 yılında ancak 39.954 ton kalay istihsal olunmuştur.

Avustralya ve müstakil Çin'in 1943 senesindeki kalay istihsalâtı ise 8.000 ton raddelerinde tahmin olunmaktadır. Demek ki, müttefiklerin senevi kalay istihsal kapasitesi 90 - 95 bin tonu bulmaktadır. Halbuki yalnız Amerika B. D- i tarafından 1943 yılında 60.000 ton kalay sarfedilmiştir. Bu yüzden son cihan savaşının bidayetinde Amerika B. D-inin kalay stoku 200.000 tonu tecavüz ettiği halde, 1943 sonunda 100.000 tona inmiştir. Bolivyadan kalay ithalâtını teşvik maksadile mubayaa fiyatlarına yeni bir zam yapılmış vo libre başına 60 sente çıkarılmıştır.

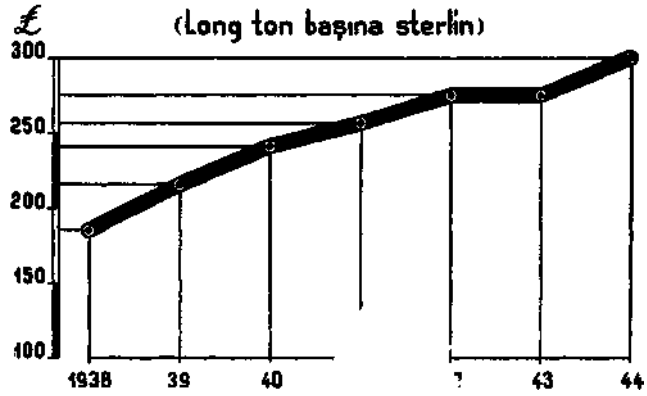
Amerika B. D-i 1943 yılında ancak 38.000 ton kalay ithal edebilmiştir. Bolivyanın kalay, antimuan ve volfram madenlerinin tevsii ve istihsalâtın arttırılması için Amerika B. D-i tarafından 25 milyon dolar ödünç olarak verilmiş ve bu kredi madenlerle ödenecektir. Kalay madenlerinde çalışan işçi adedi 1942 ile 1943 yılları arasında 6.502 den 7.100 e çıkarılmıştır.

Amerika B. D-inin kalay tampon ihtiyatı gittikçe azaldığından kalay istihlâkünde bazı tahdidat yapılmış, konserve kutularının kalayla kapatılması menedilmiş ve kalay yerine gümüşün ikamesi için gereken tedbirler alınarak maliye nezaketi tarafından 40 milyon onz safi gümüş piyasaya çıkarılmıştır. İngiltere tarafından Avrupanın bitaraf memleketlerine bile kalay sevkiyatı durdurulmuştur. Bu yüzden Portekiz hükümetinin 20.12.1943 tarihli bir emriyle kalay cevheri olan kassiterit ihracatı ve satışı yasak edilmiştir. Portekizle İspanya arasında yerli kalay madenlerinden azamî istifade maksadiyle işbirliği prensibi kabul edilmiş ve İspanyanın Arosa bölgesinde kalay izabehanesinin tesisine girilmiştir. Tahminlere göre bu müesseseye 18. 7.1944 tarihinde işletilmeğe açılacaktır. Fabrikanın senevi kalay istihsalâtı bu iki memleketin konserve tenekesi ihtiyacını karşılamağa kâfi gelecektir.

Japonya Uzak Doğu memleketlerinde kalay istihsalâtını teşvik ederek 1943 yılında 100 000 tondan fazla kalay istihsal etmeğe muvaffak olmuştur. Bundan dolayı harp sonrası senelerinde de dünya kalay istihsalâtının 300.000 tonu aşacağından ve revacin güçleşeceğinden Londra mahfillerinde endişe edilmektedir. Malûm olduğu veçhiyle 1938 yılında dünya kalay istihsal ve istihlâki 150.000 ton raddelerinde idi. Kalay istihsalâtının iki misline çıkmasının fiyatlarda mühim değişikliklere sebep olacağı beklenmektedir.

Esas metal fiyatlarına gelince Amerika B. D-inde prim usulünün tatbiki sayesinde 1941 yılına nazaran her fazla libre bakır için 5 sent, çinko için 2,75 sent, kurşun için 2,75 bir mükâfat tesbit edilmiştir ki, böylece bakırın libresi 12 den 17 sente, çinkonun 3,25 den 11 senje, kurşun fiyatı da 6,50 den 9,25 sente çıkarılmıştır. Primler hükümetçe tediyeye olduğundan resmi fiyatlar 1942 yılı seviyesini muhafaza etmiştir. Bundan dolayı elektrolitik bakırın libresi 12 sentten, Standard bakırın libresi 11,75 sentten, çinkonun libresi 8,25 ve kurşunun 6,50 sentten muamele görmüştür. Buna mukabil alüminyum libresi 15 sente indirilmiştir. Kalay libre başına 52 sentten muamele görmekte berdevamdır.

1938 - 1944 BAŞLARINDA İNGİLTERE'DE KALAY FİYATI

Son cihan savaşı senelerinde bilhassa çinko fiyatının yükselişi dikkate değer. 1939 yılı bi-dayetinde libre başına 4,75 sent olan çinko fiyatı 1943 de 8,2» sente çıkarak % 73 nisbetinde yükselmiştir. Buna mukabil kurşun fiyatındaki artış % 29 ve kalay fiyatında ancak % 7 y bulmuştur.

Harp sonrası senelerinde milletlerarası piyasada esas metal fiyatlarını tanzim ve kontrol edebilmek maksadiyle Amerika B. D-i ve İngiltere maden müstahsil ve tüccarları kalay için tatbik olunan tampon ihtiyatı usulünün diğer esas madenler için de yürürlüğe geçirilmesi istikametinde bazı tedbirler almış bulunmaktadır.

İngilterede esas metal narhlarında 1943 yılı zarfında bir değişiklik yoktur: Elektrolitik bakırın tonu 62 sterlin, yüksek derece rafine bakır fiyatı 61 sterlin 10 şilin, Standard bakır ton

basma 61 sterlin bakır tel 65 sterlin 15 şilinden muamele görmüştür.

Çinko ecnebi malı ton başına 25 sterlin 15şilin, yerli mai 26 sterlin 10 şilin, elektrolitik çinko 27 sterlin 5 şilin, saf çinko 28 sterlin 15 şilinden satılmıştır.

Kurşun: Ecnebi malı 25 sterlin, İngiliz kurşunu ton başına 26 sterlin 10 şilin, kurşun levha 37 sterlin, kurşun boru fiyatı ise 37 sterlin 10 şilindir (fob fiyatı 35,5 sterlindir.)

1943 yılında long ton başına 275 sterlinden satılan kalay 1944 bidayetinde yeni bir yükselişle 300 sterline çıkmıştır, % 99,99 tenörlü kalayın 1944 bidayetindeki fiyatı 301 sterlin 10 şilin iken saf kalay 303,5 sterlinden muamele görmeğe başlamıştır. İngilterede kalay narhı % 9,1 nisbetinde yükselmişken, Japonya'da kalay fiyatı 1943 sonunda 100 kg. başına 430 iyene indirilmiştir. Almanyada elektrolitik bakır fiyatı 100 kg. başına 47 reyhsmarktır. 17.8.43 günlü bir emirname ile Macaristan'da başlıca maden fiyatları yeni bir zam görmüştür. Kurşun 100 kg. başına 75 den 123 pengöye, çinko fiyatı 171 pengöye ve saf çinko 184 pengöye çıkarılmıştır.

Alüminyum:

Son cihan savaşı senelerinde istihşalâtı olağanüstü artan madenler arasında alüminyum özel bir dikkate değer. 1939 yılında 678.400 tonu bulan dünya alüminyum istihşalâtı 1943 yılında 3-4 misli artarak tahminen 2 milyon tonu aşmıştır. Bu artışta bilhassa Amerika B. D.-inin hissesi mühimdir. 1939 yılında ancak 140 000 tonu tutan bu ülkenin alüminyum istihşalâtı son 4 yıl içinde 6 misli çoğalmış ve 1943 yılında 920.000 şort tona balığ olmuştur 1942 yılı istihşalâtı 521.106 tonu tutmuş olmasına bakılırsa 1943 de %76,5 nisbetinde bir artış mevcuttur. Amerika B. D. nin yerli boksit istihşalâtı 1942 de 2.768.000 tondan 1943 yılında 7.166.000 tona yükselmiştir. Bundan maada 1,5 milyon ton boksit cenubî Amerikadan ithal olunmuştur. 31.12, 1943 tarihinde mevcut alüminyum stoku 31 752 metrik tonu tutmuştur. Memleketin alüminyum endüstrisinde hükümet % 55 nisbetinde hissedardır. Bundan başka Kanada ile imzalanan ve 1945 yılı bidayetine kadar temdit olunan bir anlaşmaya göre Amerika B. D.-ine her ay 40 milyon libre yâni 17.000 ton miktarında alüminyum ithal olunmuştur.

Macaristan, Romanya ve Fransanın boksit yataklarından istifade eden Almanyanın 1943 yılındaki alüminyum istihşalâtı da oldukça yükselmiş ve 1940 yılında 240.000 tonu tutan alüminyum istihşali 1943 de aşağı yukarı iki mislini bulmuştur.

Brezilyada yeni bir alüminyum endüstrisi tesis edilmek üzere. Minas Geraes bölgesinde keşfolunan boksit, yatağının umum rezervi 150 milyon ton tahmin edilmektedir. Ouro-Preto dolaylannda tesisine girişilmiş bulunan alüminyum fabrikası senede 6.000 ton alüminyum istihşal edecek ve 1944 yılı ortalarında işletilmeğe başlanacaktır.

İsviçre alüminyum sanayii gereken boksiti Macaristandan temin ederek, 1939 yılında 28.000 tonu tutar, alüminyum istihşalâtını 1943 de 40.000 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. Neuhausen alüminyum fabrikası Macaristanda birkaç boksit madenini satın alarak İsviçreye boksit ithalâtına hız vermiştir. »İsveç'in Sundsvoll alüminyum fabrikası 1943 sonunda işletilmeğe açılmıştır.

Japonyanın alüminyum istihşalâtı son 3 - 4 yıl zarfında iki misline çıkarılmıştır. Bilhassa Mancukodaki boksit madenleri tevsi edilmiştir. Son adı geçen memleketin boksit rezervi 25.319.000 ton tahmin edilmektedir. 1943 yılında alüminyum fiyatına

gelince Amerika B. D-inde libresi 15 sent ve İngilterede long tonu 110 sterlinden muamele görmüştür. Almanyada alüminyum fiyatı 100 kg. başına 127 reyhsmarktır. Diğer maden fiyatlarının aksine alüminyum fiyatı 1939 yılına nazaran inmiştir.

Altın ve gümüş:

Dünya altın istihsalâtı son cihan savaşı yıllarında azalmağa yüz tutmuş ve 1940 ile 1943 yılları arasında aşağı yukarı 10-11 milyon onz azalarak 40,5 milyondan 30 milyon onza inmiştir. Bunun sebeb: Amerika B. D-i başta olmak üzere, altın madenlerinde çalışan işçilerden bir kısmının milli müdafaa bakımından daha önemli olan bakır, kurşun ve çinko madenlerine gönderilmesi ve malzeme darlığıdır.

Dünya altın istihsalâtının % 35-40 mı temin eden cenup Afrika ittihadının Transvaal madenleri 1941 yılında 14.368.361 onz mukabili 1942 de 14.120.617 onz ve 1943 de ancak 12.821.610 onz saf altın istihsal etmiştir ki, son 3 yıl içinde aşağı yukarı % 11 nisbetinde bir azalış mevcuttur. Transvaal altın madenlerinin 1942 yılındaki brüt kazanç yekûnu 43,5 milyon sterlini bulunduğu halde, 1943 de 38 milyon sterline inmiş ve 5,5 milyon sterlin bir azalış göstermiştir. Hükümetçe alman vergi hissesi de 1943 senesinde % 20 den %22,5 c çıkarılmıştır. Altın madenlerinde çalışan işçi adedi 1942 şubatında 375.923 iken 1942 ilkteşrininde 329.321 e indirilmiştir. 1943 ilkteşrininde madenlerde çalışanların adedi ancak 294.696 işçiyi bulmuştur.

Altın istihsalâtı bakımından ikinci sırada gelen Amerika B. D-inde de aynı azalış dikkate değer 1940 yılında 5 milyon onzu bulan altın istihsalâtı, 1942 de 3,58 milyon onza ve 1943 yılında 1,36 milyon onza inerek son cihan savaşı yıllarında 4 misli azalmıştır. Gümüş istihsalâtı ise 1942 yılında 55,86 milyon onzu tutmuşken 1943 yılında % 26 nisbetinde bir tenakusla 41,37 milyon onza inmiş bulunmaktadır .

Kanada'nın 1942 yılında 4,8 milyon onzu bulan altın istihsalâtı 1943 yılında % 23 nisbetinde azalmış ve 3,7 milyon onzu tutmuştur. Kanadanın 1943 yılına isabet eden gümüş istihsalâtı 1942 yılına nazaran %16 nisbetinde bir azalış kaydetmiştir. Buna mukabil Meksika 1942 ye nazaran % 8 nisbetinde arttırarak 1943 gümüş istihsalâtını 87 milyon onza çıkarmağa muvaffak olmuştur. Peru gümüş istihsalâtı 1942 seviyesini muafaza etmiş ve 1943 yılından cem'an 16 milyon onzu bulmuştur.

Batı Avustralyanın 1941 yılında 1.109.298 onzu tutan altın istihsalâtı, 1942 yılında 850.160 onza ve 1943 senesinde 546.470 onza inmiştir Böylece son üç yıl zarfında Avustralyanın altın istihsalâtı % 51 nisbetinde azalmıştır.

Rodezyanın altın istihsalâtında da 1941-1943 yılları arasında % 15,6 nisbetinde bir azalış mevcuttur: 1941 yılında 790.439 onzu bulan altın istihsalâtı, 1942 de 760.027 ve 1943 yılında 667.471 onza inmiştir.

Brezilya hükümetinin yeni bir emri üzerine memleket dahilinde istihsal olunan veya mevcut bulunan bütün külçe altın merkez bankasına sabit bir narh mukabili satılmalıdır.

Kolombya'nın 1942 yılında 656.019 onzu bulan altın istihsalâtı, 1943 yılında 596.618 onza inerek % .9 nisbetinde azalmıştır. Aynı seneler zarfındaki gümüş istihsalâtı da 271.115 onzdan 246.281 onza inmiştir.

İngiliz Hindistanının altın istihsalâtı 1942 yılında 4.647 om. bir azalış kaydetmiş ve 253.353 onzu bulmuştur Afrikanın Oreje bölgesinde 200.000 hektar genişliğindeki bir sahada işletilmeğe değer altın zuhuru keşfedilmiş ve incelemelere girişilmiştir. Kanadanın Snow Lake dolaylarında zengin altın cevheri yatakları keşfedilmiş olmasına rağmen, bunların işletilmesi harp sonrasında bırakılmıştır.

Mecmuamızın geçen sayılarında Amerika B. D-inin altın ve gümüş ihtiyatı 1933 senesinden itibaren sistematik artarak, 1943 sonunda merkez maliyesinde 22.726 milyon dolar kıyme-

tinde altın ve 4.318 milyon dolar değerinde gümüş toplamış olduğuna işaret etmiştik. 1943 yılında ilk defa olarak memleketin altın ve gümüş stoklarında bir azalış kaydedilmiştir. 1942 sonunda 22.726 milyon dolar kıymetinde olan altın stoku 1943 sonunda 22.004 milyon dolara inmiş ve % 3,2 nisbetinde azalmıştır. 1943 yılı zarfında gümüş stoku da inmiştir. Buna muvazi Amerika B. D-inin endüstrideki gümüş sarfiyatı harp senelerinde gittikçe artmaktadır. 1942 yılında 115 milyon onz gümüş istihlâk edilmişken, 1943 de bu miktar 125 milyon onza çıkmıştır. Kananın 1943 yılındaki gümüş sarfiyatı takriben 4 milyon onzu bulmuştur.

Altın ve gümüş fiyatı 1943 yılında da 1942 seviyesini muhafaza etmiştir: İngilterede saf altın fiyatı onz başına 168 şilin, gümüş fiyatı ise 23,5 pensten muamele görmüştür. Amerika B. D-inde gümüşün onzu 45 ile 50 sent arasında bir temevvüç göstermiştir.

Romanyada 1.7.1941 tarihinden itibaren altın fiyatı kg. başına 211.111 ley olarak tesbit edilmiştir. 14.12.1942 tarihinde bu fiyata 189.189 ley bir zam yapılmıştır. 1943 yılında altının kilosu 656 389 leye çıkarılmıştır. Son zamanlarda altın fiyatı kg. başına yine 150.000 ley bir zam görmüştür. Buna rağmen altın madenleri amilleri fiyatın yeniden yükseltilmesini istemektedirler, çünkü malzeme ve işçi ücretleri oldukça artmıştır.

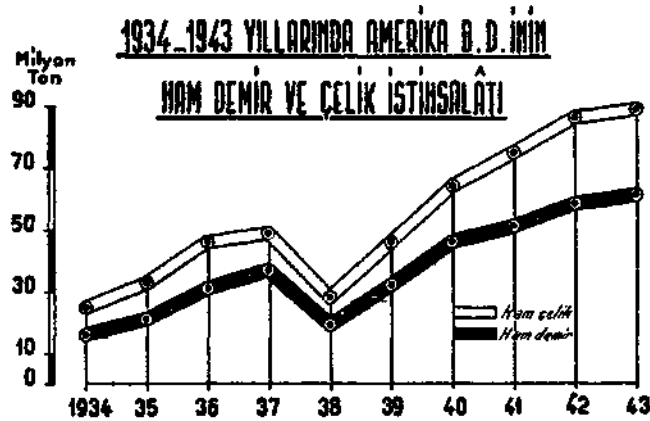
Demir ve çelik:

Son cihan savaşı dünya demir ve çelik istihsalâtını şiddetle tahrik ve teşvik etmiştir. Topyekûn dünya demir ve çelik istihsalâtı hakkında tam malûmat edinmek kabil olmamasına rağmen 1939 yılından itibaren dünya demir ve bilhassa çelik istihsalâtında mühim bir gelişme mevcuttur. Buna muvazi demir cevheri istihsalâtı ve yeni demir cevheri yataklarının keşfinden de önemli bir gelişme kaydedilmiştir. 1939 yılında 134,9 milyon tonu bulan dünya çelik istihsalâtı 1940 yılında 157,8 milyon tona ve 1943 de takriben 240 milyon tona balığ olmuştur.

Dünya demir ve çelik istihsalâtında son yıllar zarfında Amerika B. D-i birinci yeri işgal ederek mühim inkişaf göstermiştir. 1942 yılında 111,5 milyon ton demir cevheri istihsal edilmişken, bu miktar 1943 yılında 118,7 milyon tona çıkmıştır. Memleketin ham demir istihsalâtı 1939 ile 1943 yılları arasında 32 milyon tondan 61 milyon tona yükselmiş ve aşağı yukarı iki mislini bulmuştur. Çelik istihsalâtı ise aynı yıllar zarfında 46 milyon tondan 88.873.000 tona balığ olmuş ve dünya istihsalâtının takriben % 40 mı teşkil etmiştir. Bilhassa çelik levha ve zırhların imali rekor bir yüksekliğe çıkarak 1943 yılında 13.382.000 tonu tutmuştur.

Amerika B. D-i çelik endüstrisinin hurda demir sarfiyatında da mühim bir artış göze çarpmaktadır: 1942 yılında cem'an 53,8 milyon ton hurda mukabili 1943 yılında 55,9 milyon ton bir sarfiyat kaydedilmiştir. Demir ve çelik endüstrisinin tevsii için 1938 ilâ 1943 yılları arasında cem'an 1.205 milyon dolar sermaye yatırılmıştır. Bu yekûndan 650 milyon doları 1943 yılına isabet etmiştir. Bu sermayenin %30 u yüksek fırınlar ve ham çelik fabrikaları için, % 15 i haddehaneler ve % 55 i de çelik ve demir işleyen fabrikalara tevdi olunmuş. Yeni tevsii plânına göre elektrik çelik imalâtı da 1938 yılına nazaran 3,5 misline çıkarılacaktır.

1943 yılı içinde 22 yeni yüksek fırın tesis edilmiş, 12 çelik fabrikası işletilmeğe açılmış, 16 kok batari tesisatının inşasına girişilmiştir. Si-

mens - Martin çeliği istihsalâtı 1941 de 47,5 milyon tondan 1943 de 84,25 milyon tona çıkarılmış, elektrik çelik fabrikalarının senevi istihsal kabiliyeti 6,5 milyon tona baliğ olmuştur. Batı sahillerinde yeni tesis olunan yüksek fırınların senevi demir istihsalâtı 2 milyon tona çıkmıştır.

İngilterede sık sık tekrarlanan maden kömürü işçilerinin grevleri yüzünden demir ve çelik endüstrisinde yakıt kıtlığı baş göstermiştir. Endüstriye olan taşkömür ve kok tevzii 1942 yılına nazaran % 10 nisbetinde azaltılmış olduğundan, çelik istihsalâtı da 1942 yılına nazaran cüzi bir azalış kaydetmiş ve 14 milyon ton raddelerini bulmuştur. Buna mukabil ham demir istihsalâtı 1942 seviyesini muhafaza etmiştir. Walis teneke endüstrisi 1942 yılında 30 milyon Standard sandık yerine 1943 yılında ancak 21 milyon sandık saçı piyasaya çıkarabilmiştir.

Sovyet Rusyanın başlıca demir ve çelik endüstri merkezi olan Dneprostroy, Krivoy Rok bölgelerinde harp yüzünden istihsalâtın duraklaması karşısında Uralın Magnitogorsk demir fabrikalarına 1943 yılında iki yüksek fırın ilave edilmiştir. Donez havzasında da iki yüksek fırın yeniden işletilmeğe açılmıştır.

İngiliz dominyonlarından Kanada'nın ham demir istihsalâtı 1942 yılına nazaran % 10 nisbetinde azalarak 1943 de 1.777.465 tonu bulmuştur. Çelik istihsalâtı da % 2,9 nisbetinde azalmış ve 1943 yılında 3.021.00 tonu tutmuştur. Buna mukabil yüksek nevi çelik halitaları istihsalâtı bu son iki yıl içinde 194.069 tondan 201.649 tona yükselmiştir. Yeni imalât usullerinin araştırılması ve istihsalâtın artırılması maksadıyla Kanada Ticaret Nazırlığında 20 kişilik bir komite kurulmuştur. Bu komitenin vazifesi harp sonu senelerinde Kanadanın demir ve çelik ihracatını teşvik etmektedir. Diğer taraftan silâhlânma faaliyetine devam edildiğinden demir ve çelik ithalâtına devam olunmaktadır. Amerika B. D-inden ithal olunan çelik miktarı 1943 yılında 1938 yılı yekûnunun ancak % 50 sini bulmuştur.

Amerika B. D-i ile Avrupadan demir ve çelik mamulâtının ithalâtı durduğundan Lâtin Amerikasına ait memleketlerde yerli demir ve çelik endüstrisinin tesisine hız verilmiştir. Brezilyanın Volta Rodonda şehrinde hükümetin iştirakiyle kurulan demir ve çelik fabrikaları yılda 575.000 ton bir kapasiteye maliktir. Peru'da senevi 140.000 ton ham demir istihsal edecek yüksek fırın tesisine girişilmiştir. Arjantinde tesis olunan çelik fabrikasının senevi istihsal kabiliyeti 65.000 tondur. Meksika çelik endüstrisi yılda 600.000 ton ham madde işleyebilecek bir durumda olacaktır. Taşkömür darlığı yüzünden Şilin'in yeni kurulan fabrikası senede 20.000 ton bir kapasiteye maliktir. Arjantin çelik fabrikası da ufak mikyasta olup yılda 6.000 ton çelik istihsal edecek ve dahilî ihtiyacın mühim bir kısmını karşılayacaktır.

Japonyanın ham madde ambarı olan Mancukoda mühim demir cevheri yatakları keşfedilmiştir. Tungpiento bölgesinde cem'an 71,5 milyon ton bir ihtiyata malik hematit zuhuru, Tung-huas ve Tungpiento bölgelerinde 170 milyon tonu tecavüz eden taşkömür yatakları meydana çıkarılmış, işletilmek üzere ihzari amelîyelere başlanmıştır.

Avustralyada yakıt kıtlığı ve malzeme darlığı yüzünden çelik istihsalâtı endüstri plânı ile tesbit olunan miktara nazaran cüz'î bir azalışla 1943 yılında 1,5 milyon tonu bulmuştur. Cenup Afrika ittihadının 1943 yılı çelik istihsalâtı 1939 yılına nazaran 110.000 ton artışla 450.000 tona çıkmıştır. Hindistanın çeliş istihsalâtı son cihan savaşı yıllarında 340.000 ton artarak 1943 yılında 1,5 milyon ton raddelerini bulmuştur. 1943 yılının birinciteşrin ayında yevmi 200 ton demir dökene bir yüksek fırın işletilmeğe açılmıştır. 1943 ağustosunda Tanagar şehrinde dökme çelik fabrikası işletilmeğe başlamış ve demiryol levazımıyla tanklar imalâtına girişilmiştir. Aynı zamanda Yanşedpur şehrinde volframlı, kromlu ve manganezli çelik imalâtı için büyük bir fabrika kurulmuştur.

Avrupa memleketlerinin demir ve çelik istihsalâtında 1943 yılı yeni bir kalkınma senesi olmuştur: 1942 yılında 528.117 tonu bulan İspanyanın ham demir istihsalâtı 1943 yılında 11.618

ton artarak 542.735 tona baliğ olmuştur. Ham çelik istihsalâtı ise aynı seneler zarfında 637.750 tondan 656.286 tona çıkmıştır. Romanya 1942 yılında 155.988 ton ham demir istihsal etmişken, 1943 yılı istihsalâtı % 9,5 nisbetinde artarak 170.760 tona ve 1942 yılında 293.796 tonu tutan çelik istihsalâtını da % 20 nisbetinde bir tezyütle 351.144 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. İsveç'in demir ve çelik istihsalâtı 1942 yılı seviyesini muhafaza etmiştir. 1943 sonlarına doğru 10 milyon kron bir sermaye ile tesis olunan bir şirket tarafından yeni bir haddehanenin kurulmasına girişilmiştir.

İsviçre'de demir endüstrisi tamamen yerli cevher ve hurda esasına kurulmuştur. Bex ve Flum şehirlerinde elektrik izabe fırınları tam kapasitelerile çalışmaktadırlar. 1943 Ağustosunda Wallis ve Delberg madenlerinde yeni elektrik fırını tesis edilerek işletilmeğe başlanmıştır. Bundan maada Choindez'de bir yüksek fırın kurulmuştur. Memlekette mevcut hurda demir harp istihsalâtı nezaretinin hususî encümeni tarafından toplatılmakta ve izabehanelere tevzi olunmaktadır 1941 yılında toplanan hurda nüfus başına 26 Kg-ı tutmuştur. Hurda fiyatları 1914/18 yıllarına nazaran daha aşağıdır. Birinci dünya harbinde beher 100 kg. hurda demiri 30 ile 40 sfrs arasında muamele görmüşken, son cihan savaşında 8 franktan toplanmaktadır. Hain demiri beher 100 kg. ı 1914/18 yıllarında 200 ile 250 sfr. tan satıldığı halde son zamanlarda 50 sfr- ma inmiştir. Halihazırda İsviçrede her ay 1.800 ton hurda çeliği yeniden işlenmektedir. Gerlafingen demir fabrikası altı adet elektrik fırınına maliktir. Bu altı fırından ikisi günde 100 ton çelik istihsal etmektedir. Gerlafingen haddehanelerinde 2.000 den fazla muhtelif hadde profili çelik ve demiri imal olunmaktadır.

Demir ve Çelik	Amerika B.D-i dolar	İngiltere şilin
Ham demir	24	130
Bazık demir	23	120,5
Levha demir	34	242,5
Raylar (ağır)	40	290,5
Çelik tel	48	347,5
Ferro-manganez	135	366

Demir ve çelik fiyatlarına gelince İngiltere'nin şimal - batı sahilinde hematit cevheri fiyatı ton başına 27,5; 3 No. lu Cleveland ham demiri 128, Birmingham 130, Glazgov demiri 131 şilinden satılmıştır. Diğer bazı demir ve çelik fiyatları (ton başına) ilişik cetvelde tebarüz ettirilmiştir.

Fransada son zamanlarda hematit demiri ton başına 1.572 frs, dökme demir 1.420 frs, boru çeliği 3.581 frs. çelik çubuk 2.766 frs. haddelemiş tel 3.189 frs. kaba saç 3.417, ince saç 4.047 frs. - tan muamele görmektedir.

Maden kömürü:

Dünya maden kömürü ve bilhassa taşkömür istihsalâtı 1943 yılında normal seyrinde bazı güçlüklerle karşılaşmıştır: Başlıca müstahsil memleketlerde geniş ölçüde silâh altına alınan işçilerin çoğalmasından kömür ocaklarında çalışanların adedi azalmış, Amerika B. D-i ile İngiltere ve dominyonlarında sık sık tekrarlanan işçilerin iktisadî grevleri istihsalâtın gelişmesine engel olmuş, senevi 19 - 20 milyon ton taşkömür istihsal eden Donez havzası harp meydanını halini aldığından, kömür ocaklarından istifade edilememiştir. Bunlara İngiltere ve Almanya da bazı taşkömür havzalarının şiddetle artan bombardımanlar da katılmalıdır. Çalışma sükûnetinin ihlâli, işçilerin işe güçlükleri, bütün dünyada geçinme müşirinin yükselmesi ve tam müfit çalışma çağında olan işçilerin silâh altına alınarak yerlerine ihtiyar, kadın ve askerlik çağına girmeyen gençlerin ikamesi ise işçi başına isabet eden istihsal randımanının inmesine sebep olmuştur. Bu yüzden 1943 yılında dünya bir yakıt kıtlığı geçirmiştir. Taşkömür satış ve tezyii 1942 yılına nazaran kısıtlanmış, sivil ihtiyaçlara olan sarfiyat tahdit edilmiş ve fiyatlara yeni yeni zamlar yapılmıştır. 1943 yılının maden kömürü istihsalâtı, sarfiyatın tahdidini istikame-tinde alınan tedbirler ve fiyat temevvüçleri hakkında umumî bir fikir edinmek üzere bazı memleketlerin maden kömürü endüstrisine alt malûmatı aşağıya dercederiz.

Dünya taşkömür müstahsilleri arasında ilk sırada gelen Amerika B. D-inin maden kömürü

istihsalâtı son cihan savaşı senelerinde sistematik bir gelişme kaydederek, 1939 - 1942 senelerinde arasında 404,9 milyon tondan 580 milyon tona balığ olmuş ve % 18,5 nisbetinde artmıştır. 1943 yılı istihsalâtı 1942 yılına nazaran 6 milyon ton bir tezayütle 586 milyon tona çıkmıştır. Buna mukabil memleketin antrasit istihsalâtı 1942 yılında 56,32 milyon tonu tutmuşken, 1943 yılında cüz'i bir azalışla 55.86 milyon tona inmiştir. Kok istihsalâtı ise yeni bir gelişme ile 70,45 milyon tondan 71.95 milyon tona yükselmiştir. Antrasit istihsalâtının azalmasına 1943 ilkbaharında uzunca süren işçi grevleri sebep olmuştur. Bu grevden sonra işçilerin yevmiyesine 1,5 dolar bir zam yapılmıştır. 1943 yılında istihsal olunan gras taşkömürün kıymeti 1942 yılına nazaran 193 milyon dolar bir artışla 1,553 milyon dolara balığ olmuştur. Maden kömürü ocaklarında çalışan işçi adedi, kısmen askerî hizmete celp, kısmen diğer endüstri branşlarına akın yüzünden, 1943 yılında oldukça azalmıştır: Taşkömür madenlerinde çalışanların sayısı 1942 yılında 420.000 i tuttuğu halde 1943 yılında 374.000 işçiye ve antrasit ocaklarındaki işçi adedi de 75.000 den 69.000 e inmiştir.

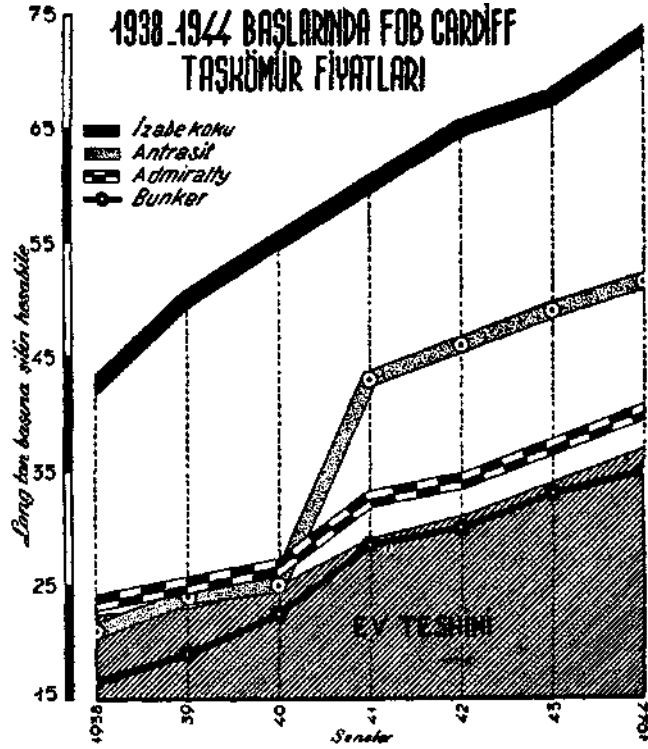
Antrasit istihsalâtının azalması ve kok tevziyatının tahdidi yüzünden 1942/43 kışında daire ve hususî evler yakıt darlığı geçirmişler ve bazı binalarda noelden sonra teshin tatil edilmiştir. Elektrik enerjisinden tasarruf maksadiyle başlıca şehirlerde asansörlerden bir kısmının işletilmesi yasak olunmuştur. Bu tedbirlere rağmen memleketin 1943 yılı taşkömür sarfiyatı 620 milyon ton tahmin edildiğinden, mevcut taşkömür stoku 1943 yılı sonunda azalmış ve ancak 40 günlük ihtiyacı karşılayabilecek bir miktara inmiştir. Mütemediyen gelişen ağır sanayiinin maden kömürü ihtiyacını karşılamak ve istihsalâtı arttırmak maksadiyle kömür ocaklarının makinalaştırılması için 60 milyon dolar bir tahsisat kabul edilmiştir. Bu yekûndan 4 milyon doları İngiltere kömür ocaklarının makineleştirilmesi için ayrılmıştır. Aynı zamanda istihsalâtı teşvik maksadiyle 1943 sonlarına doğru taşkömür fiyatlarına ton başına 62 sent bir zam yapılmıştır.

Taşkömür sarfiyatının oldukça artması karşısında Amerika B. D-i ihracatı tahdit etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu yüzden son cihan savaşına kadar katı yakıt ihtiyaçlarını ithalât yolu ile karşılamakta olan Lâtin Amerikası memleketlerinde mahrukat buhranı bilhassa şiddetlenmiştir. 1939 yılında 3 milyon ton taşkömür ve kok ithal etmiş olan Arjantin'in 1943 yılı ithalâtı 1,2 milyon tona inmiştir. Jeolojik araştırma ve yerli maden kömürlerinin işletilmesine hız verilmiş ise de 1942 yılında 56.000 tondan 1943 yılında aşağı yukarı ancak 100.000 ton taşkömür istihsal edilebilmiştir. Brezilyanın maden kömürü istihsalâtı 1933-1942 yıllarında 907.000 tondan 1,8 milyon tona çıkarılarak iki mislini bulmuş ve 1943 yılında takriben 2 milyon ton taşkömür istihsal edilmiştir. Brezilyanın başlıca taşkömür madenleri Rio-Grand do Sol ve Santa Catarina bölgelerindedir. 1943 yılının yazında Frencto mansabından 400 km. yukarıda iyi nevi taşkömür zuhuru keşfolunmuştur. Yerli taşkömür istihsalâtı dahilî ihtiyacı karşılamadığından, Arjantinde olduğu gibi, kahve, mısır ve kısmen buğday yakıt yerine kullanılmıştır. Senevi taşkömür ihtiyacı 4 milyon tonu bulan Brezilyada yakıt meselesi 1943 yılında bir buhran halini almış, çünkü ithal olunan taşkömür miktarı 120 - 125 bin tonu tecavüz etmemiştir. Bu yüzden yakıt ihtiyacının %41 i petrol, % 22,8 i odun ve % 24,9 mısır, keten tohumu ve buğday tarafından karşılanmıştır.

Son cihan savaşı arifesinde dünya taşkömür müstahsilleri arasında ikinci yeri tutan İngilterenin taşkömür istihsalâtı son beş yıl zarfında azalmağa yüz tutmuş ve 1939 ilâ 1942 senelerinde 231,3 milyon tondan 203,6 milyon tona inmiştir. 1943 yılında sık sık tekrarlanan maden işçileri grevi yüzünden 1 milyondan fazla vardiye çalışılmamış, husule gelen istihsalât azılığı takriben 1,5 milyon tonu bulmuştur. 1943 yılının ortalarına doğru taşkömür ocaklarında çalışan işçi adedi 690.404 den 714.000 e çıkarılmış olmasına rağmen, Londra meslekî matbuatına göre, 1943 yılı istihsalâtı 1942 yılına nazaran 8 milyon ton bir azalışla 203,6 milyon tondan 195,5 milyon tona inmiştir. Taşkömür ocaklarında çalışan işçi adedinin yıllık vasatı 705.000 i tutmuştur. National Coal Board (Millî kömür dairesi) tarafından taşkömür istihsalâtını arttırmak maksadile yeni bir çalışma programı kabul edilmiş ve kömür ocaklarının makineleştirilmesi için

16 milyon sterlin tahsisat verilmiştir. Aynı zamanda kazalarla mücadele işine de önem verildiğinden, 1943 yılının ilk 11 ayında maden ocaklarındaki kazalardan ölen işçi adedi 1942 yılına nazaran 191 e azalarak 871 den 680 e indirilmiştir. Taşkömür ocaklarında çalışan işçi ücretlerine yeni zamlar yapılmış ve asgari haftalık ücret yeraltında çalışanlar için 6 sterlin ve açık işletmelerde veya ocak dışında çalışanlar için 5,5 sterlin olarak tesbit edilmiştir. Taşkömür sarfiyatını azaltmak maksadiyle endüstriye verilen yakıt miktarı 1942 yılına nazaran % 10 nisbetinde kısaltılmıştır.

Son 4-5 yıl zarfında İngilterede taşkömür ve kok fiyatlarının yükselişi hakkında bir fikir vermek üzere 1940-1944 yılları şubatında fob Cardiff limanı başlıca yakıt fiyatlarını aşağıya derdereziz (fiyatlar long ton başına şilin üzerindedir):

Taşkömür nevi	1940	1941	1942	1943	1944
Admiralty I nevi	26,5	32,3	34	37,5	40,3
II "	25,3	31,5	33,6	36,5	39
Bunker kömürü I nevi	22,5	28,2	30	33,5	35,5
" " ufak	18,5	25,2	28,2	30	34
Yıkanmış ve ayıklanmış I nevi	29	36,8	38	41,5	45
ufak	21	26,8	29	32	36
Kuru toz kömür	18	23,5	26,2	29,2	31,2
Ev teshini	25	31	34	34,5	37
Antrasit I nevi	30	43,5	46,5	49,5	52
II "	25	41	43,5	46,5	48,5
İzabe koku I nevi	50	60	65	68	73
" " iyi "	45	52	54	56	61,5
Fırın koku âdi	38	39,6	41,5	45	48,5

Almanyanın 1943 yılı taşkömür ve linyit istihsalâtı yarım milyar küsur ton tahmin edilmektedir. Harp esirlerinden maada kömür ocaklarında mühim sayıda ecebi işçilerle kadınlar

çalıştırılmıştır. 1943 yılında umumî seferberlik yüzünden kömür ocaklarında çalışan işçilerden bir kısmının silâh altına alınması, sentetik benzin, kauçuk gibi maddelerin taşkömürden istihsalâtını arttırmak lüzumu, İtalya, İsviçre ve diğer Avrupa memleketlerine yakıt ithalâtının idamesi, maden kömürü istihsalâtını daha fazla makinalaştırmak mecburiyetini ortaya koymuştur. Taşkömür ve linyit» istihsalâtında kullanılan âlet ve makinelerin tekâmülüne dair mükâfatlı müsabakalar tertip edilmiş, teşkilâtlandırmaya ve istihsalâtı arttırmaya müteveccih teklifler için yüksek ikramiyeler tahsis edilmiştir. Diğer taraftan işçinin çalışma inzibatına dair yeni kanun ve emirler neşredilmiştir.

Fransanın 1943 yılı umum maden kömürü istihsalâtı takriben 42 milyon tonu tutmuştur. Yeni kabul olunan endüstri plânına göre 1953 yılı istihsalâtı 65 milyon tonu bulmalıdır. Aşağı Normandi'de bulunan Littry taşkömür ocaklarından 1943 yılında 3 milyon tona yakın taşkömür istihsal edilmiştir. Kömür satış ve tevzi işi hükümet kontrolüne tâbi tutulmuş ve yakıt fiyatlarına yeni bir zam yapılmıştır. 1943 yılının ortalarında taşkömür ocaklarında çalışan işçi sayısı 240.000 den 249.000 e çıkarılmış olmasına rağmen istihsalât 1942 yılına nazaran % 8 nisbetinde noksandır. Azalışın asıl sebebi işçilerin işe meselesindeki güçlükler ile taşkömür taşıt vasıtalarının kifayetsizliğidir.

Donez havzasının harp meydanı arasına geçmesi üzerine Sovyet Rusya hükümeti Ural ve Siberya topraklarında maden arama işlerine hız vermiş, neticede Ural'ın cenup - batısındaki Başkurdistan Cumhuriyetinde yeni bir taşkömür havzası keşfolunmuştur. Kızıl havza adı verilen bu sahada yer sathından takriben 10-15 metre derinlikte mühim kalınlıkta birkaç taşkömür damarına rastlanmıştır. Siberyanın Kuznetski havzasında da kok imaline elverişli birkaç taşkömür zuhuru keşfolunarak ihzari amelîyelere girişilmiştir.

Macaristan maden kömürü, bilhassa linyit istihsalâtını harp icaplarına ayak uydurarak 1943 yılında mühim bir artış kaydetmiştir. 1943 yılı istihsalâtı 12 milyon tonu aşmıştır. Harp bi-dayetinden itibaren memleketin maden kömürü istihsalâtı % 47 nisbetinde artmıştır. Geçen yılın ortalarına doğru Macar Ticaret Bankası tarafından taşkömür konserni tesis edilmiş ve Matra dağlarındaki taşkömür havzasındaki istihsalâtın artırılması için mühim tedbirler alınmıştır.

Belçikanın en mühim taşkömür havzalarından Fransa hududuna yakın cenup havzanın senevi taşkömür istihsalâtı son cihan savaşı arifesinde 23 milyon tonu bulmuşken, Hollanda hududundaki Kempen taşkömür havzası 6,5 milyon ton istihsal vermişti. 1940 - 41 senelerinde asgarî miktara inmiş bulunan taşkömür istihsalâtı, 1942 ve bilhassa 1943 yılında yeni gelişmeler kaydetmiştir. Belçika'da 1.1.1943 tarihinden itibaren ev teshini için kullanılan taşkömür fiyatına ton başına 50 bfrs ve toz kömür fiyatına da 25 bfrs bir zam yapılmıştır. 1943 senesi için carî fiyatlar -0/18 lik taşkömürün her tonu 250, gras kömürün ufağı 250, ayıklanmış nevi 290 ve endüstri kömürü 300-320 bfrs olarak tesbit edilmiştir.

Bulgaristan maden kömürü ocaklarında sivli seferberlik ilân edilerek istihsalâtı arttırmak için cezrfî tedbirler alınmıştır. Pernik devlet madenleri tevsi edilmiş ve linyit istihsalâtına yeni bir hız verilmiştir. Neticede 1939 yılında 1.668 000 tonu tutan linyit istihsalâtı 1941 yılında 2.256.000 tona 1942 de 2.784.000 tona çıkarılmıştır. 1943 yılında takriben 3 milyon ton linyit istihsal edilmiştir. Romanyada maden kömürü fiyatları yeniden bir zam görmüştür: yıkanmış 0/20 mm lik kömürün tonu 2.818 leye, briketin tonu 3.885 - 4.174 leye ve kok fiyatı da ton başına 8.127 leye çıkarılmıştır.

İspanyanın taşkömür istihsalâtı yeni bir gelişme kaydederek 1942 yılındaki aylık vasatısı 765.000 tondan 1943 yılında 794.300 tona yükselmiştir. Bu hesaba göre 1943 yılı içinde cem'an 8.531.600 ton taşkömür istihsal edilmiştir. 1942 yılı linyit istihsalâtı 1.116.000 tonu bulmuşken,

1943 yılında yeni bir gelişme ile 1.199.000 tona çıkmıştır. 1943 yılı sonunda taşkömür fiyatına ton başına 20 pezeta ve işçi ücretlerine yevmiye başına 2 pezeta zam yapılmıştır. Portekiz'in 1942 yılında 479.026 tonu bulan antrasit istihsalâtı 1943 de 410.192 tona, taşkömür istihsalâtı aynı seneler zarfında 44.758 tondan 32.782 tona ve linyit istihsalâtı da 120.052 tondan 108.820 tona inmiştir. Bu yüzden 1943 yılında cem'an 270.000 ton taşkömür ithal olunmuştur. Bu miktardan 144.000 tonu İngiltereye isabet etmiştir.

İsveç'in maden kömürü istihsalâtı 1943 yılında aşağı yukarı 600.000 tonu bulmuştur. Mafih bu miktar memleket ihtiyacının ancak %10 unu karşıladığından 1943 yılı zarfında Almanya ve Polonyadan takriben 5 milyon ton taşkömür ve kok ithal edilmiş ve turp istihsalâtının artırılmasına önem verilmiştir.

Cenup Afrika İttihadının 1942/43 malî senelerindeki taşkömür istihsalâtı bir evvelki yılı nazaran 2 milyon ton artışla 22,1 milyon tona balığ olmuştur. Maden kömürü ocaklarında çalışan işçi sayısı 40.000 e çıkarılmıştır. Senevi kok imali 230.000 tonu bulmuştur.

Hindistan hükümetinin 1943 ortalarında intişar eden bir emirle bütün taşkömür istihsalâtı yalnız millî müdafaa işlerinde kullanılacaktır. İstihsalâtı yükseltmek maksadiyle ocaklarda çalışan işçi sayısı artırılmıştır. 1943 sonuna doğru kömür ocaklarında çalışan kadınların sayısı takriben 40.000 i bulmuştur.

Japonya taşkömür ocaklarında yapılan tevsi neticesinde 1943 yılı istihsalâtı 1942 yılına nazaran oldukça artmıştır. İşçilerin bir madenden diğerine geçmesi yasak edilmiş. Koradan bin (evce işçi celpolunmuş ve ücretlere yeni zamlar yapılmıştır. Aynı zamanda taşkömür fiyatları da yükselmiştir.

Avustralya hükümeti maden kömürü istihsalâtını teşvik maksadiyle kurulan kömür komisyonunun salâhiyetlerini genişletmiştir. Bu komisyon bazı taşkömür ocaklarını hükümet hesabına işletecek, memleket dahilinde taşkömür tevziyatını idare edecek, münferit kömür işletmelerinin makineleştirmek ve istihsalâtı arttırmak için gereken tedbirleri alacak ve maddî yardımlarda bulunacaktır. Madeni yakıt fiyatlarının tesbit ve kontrolü de bu komisyonun faaliyet programına dahildir.

Kanadanın 1943 yılı maden kömürü istihsalâtı 1942 yılına nazaran %4 nisbetinde azalarak 18,7 milyon tondan 18 milyon tona inmiştir. 1939 yılı istihsalâtı 13 milyon tonu tutmuş olmasına bakılırsa, 1939-1943 yılları arasındaki istihsalât artışı %38,5 nisbetini bulmuştur. Silâhlanma faaliyetine bağlı memleket endüstrisinin kalkınması sayesinde 1943 yılının maden kömürü sarfiyatı aşağı yukarı 40 milyon tona balığ olmuştur. Bu yüzden 1943 yılı zarfında Amerika B. D-inden 20 milyon ton miktarda taşkömür ve kok ithal edilmiştir .

Petrol:

Dünya petrol istihsalâtı 1942 yılında mazisinde ilk defa olarak 20 milyon ton miktarda azaldıktan sonra 1943 yılında yeni bir gelişme kaydetmiştir. The Oil and Gaz Jonrnal'in 27.1. 1944 sayısına göre 1943 yılı dünya ham petrol istihsalâtı 2.249.905.000 varile veya aşağı yukarı 321 milyon tona balığ olmuştur. 1942 yılı istihsalâtının 2.050.951.000 varili tutmuş olmasına bakılırsa 1943 yılında takriben % 9 nisbetinde bir artış mevcuttur. 1943 yılı dünya petrol istihsalâtının üçte ikisi yâni % 66,76 sı Amerika B. D-i, % 10,54 ü Sovyet Rusya ve % 8,1 i Venezüella tarafından temin edilmiştir. Demek ki bu üç memleket hissesine 1943 yılı petrol istihsalatinin %85,4 ü isabet etmiştir.

Son cihan savaşı yıllarında Amerika S. D-inin ham petrol istihsalâtı, tasfiyehanelere gönderilmiş bulunan miktarı ile petrol müştakları sarfiyatı milyon varil hesabı ile aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

deneler	Ham petrol istihsalâtı	Tasfiyehanelere gönderilen	S A R F İ Y A T		
1939	1.316	1.237	507	139	318
1940	1.348	1.292	620	161	338
1941	1.402	1.409	694	173	381
1942	1.386	1.333	623	186	405
1943	1.502	1.430	620	215	460

Yukarıdaki cetveldən de görüleceği veçhiyle Amerika B. D-inin 1943 yılı ham petrol istihsalâtı 1942 yılına nazaran % 8 nisbetinde artmıştır. Yalnız Teksas bölgesi istihsalâtı 1942 yılına nisbetle 111.301.000 varil bir tezayüt kaydetmiştir. 1943 yılı zarfında yeni açılan 234 kuyudan cem'an 212 milyon varil ham petrol istihsal edilmiştir. , 1943 yılında açılmış bulunan petrol sondaj kuyularının adedi 9.717 yi tutmuştur. Bunlardan 6.270 kuyudan beklenen netice elde edilememiştir. Bu kuyuların vasatî derinliği 3.250 kademdir. Ödünç verme ve kiralama kanununa göre Sovyetler Birliğine, İngiltere, Avustralya v.s. memleketlere tayyare benzini gönderilmesi artmıştır. Sun Oil kumpanyasının icat ettiği yeni bir usul sayesinde yüksek nevi uçak benzini istihsal edilmeğe başlanmıştır. Bu benzin % 100 oktanlı benzine nazaran % 50 nisbetinde daha üstündür. Kansas Üniversitesinde iki senedenberi üzerinde çalışarak yapılan araştırmalar neticesinde ham petrolün sudan âri olarak istihsalı için yeni usul tatbik edilmeğe başlanmıştır. Eskiden % 50 nisbetinde su ile karışık petrol istihsal eden 13 kuyuda yapılan tecrübeler bu usulün tatbiki sayesinde saf petrol istihsaline imkân bulunmuştur.

Amerika B. D-inde 1943 yılı zarfında petrol müştakları fiyatlarına yeni bir zam yapılmıştır. Fob Golf limanı % 72 oktanlı gazolin galon başına 6.00 den 6,90 a, % 65 oktanlı gazolin 5,25 den 5,63 sente, gazyağı 4.373 den 4.625 e mazotun galonu 3,75 sente çıkarılmıştır. Buna mukabil ham petrol fiyatı dahilî piyasada 1942 sonu seviyesini muhafaza etmiştir.

Petruleum Times'in son malûmatına göre Sovyet Rusyanın petrol istihsalâtı harbin ilk seneleri zarfında sistematik bir şekilde azalarak 1940 yılında 32 milyon tondan 1942 de 27 milyon tona inmiştir. 1943 yılında senevi 1-1,5 milyon ton ham petrol istihsal eden Grozni bölgesinin istirdat olunarak işletilmeğe başlanması ve Bakûden Volga boyunca petrol sevkiyatının normal yoluna girmesi neticesinde Sovyet Rusyanın petrol endüstrisinde yeni bir gelişme kaydedilmiştir. Amerika petrol antitüsünün bir tahminine göre 1943 yılı petrol istihsalâtı 1942 ye nazaran % 10 nisbetinde artarak 30 milyon tonu aşmıştır, ödünç verme ve kiralama kanununa istinaden Sovyetler Birliğine gönderilmiş bulunan tasfiyehane tesisatı benzin temini işinde mühim rol oynamıştır.

Venezuelanın ham petrol istihsalâtı 1942 yılında 150 milyon varilden 1943 yılında 182 milyon varile çıkmış ve % 20,1 nisbetinde artmıştır. Arjantin petrol ve benzin inhisarı 1947 yılının sonuna kadar temdit edilmiştir. Arjantin petrol istihsalâtında da 1939 yılından itibaren yeni gelişme mevcuttur. Milletler cemiyetinin istatistiki malûmatına göre 1939 yılında 2,65 milyon tonu bulan ham petrol istihsalâtı 1942 de 3,37 milyon tona ve 1943 yılında 3,5 milyon tona baliğ olmuştur. Buna mukabil Kolombyamn petrol istihsalâtı oldukça azalmış ve 1942 yılında 1,49 milyon tondan 1943 yılında 650.000 tona inmiştir.

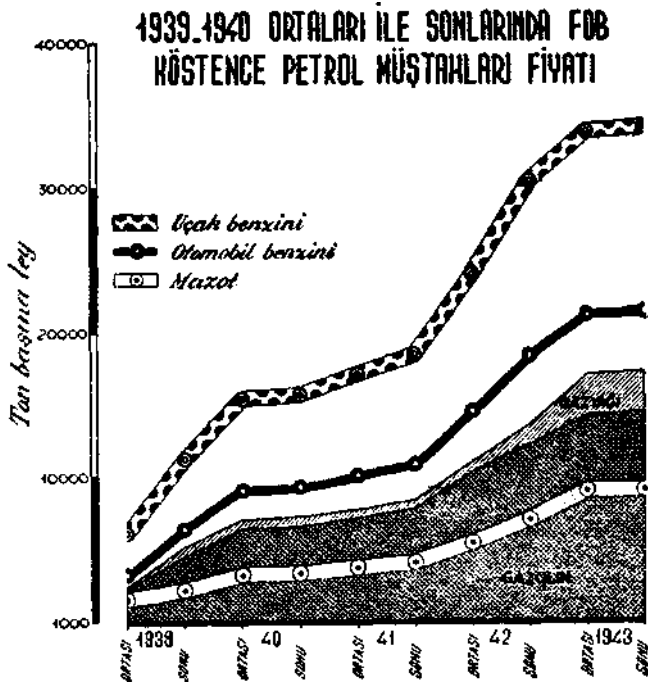
Yakın Doğu memleketlerinin petrol istihsalâtında 1942 ye nazaran gelişmeler kaydedilmiştir: Mısır petrollerinin işletilmesi ve tevsii maksadiyle Amerika B. D-yle Mısır hükümeti arasında ilkteşrin 1943 de varılan bir anlaşmaya göre Amerika B. D-ine bir kaç imtiyaz sahası

verilmiştir. Suudi Arabistanla Amerika B. D-i arasında da imtiyazlara ait müzakerelere devam olunmuştur. İran ve Irakta "Petroleum Reserv., teşkilâtı tarafından berai tecrübe 20 derin sondaj kuyusu açılacaktır. Bu maksatla Yakın Doğu memleketlerine Amerika B. D- inden bir mütehasıslar heyeti gönderilmiştir. Basra körfezini Akdenize bağlayan ve 150 milyon dolara mal olacak 1.300 mil uzunluğundaki bir boru hattının inşası düşünülmektedir.

Avrupa memleketlerinde, İngiltere de dahil olmak üzere taşkömür, linyit ve bitümlü şistten sentetik benzin istihsalâtına büyük bir önem verilmiş ve taşıma vasıtalarının gaz, kömür ve odun talaşı jenaratörü ile işletilmesi işinde mühim terakkiler kaydedilmiştir. Benzin darlığı yüzünden seyrüseferde bulunan taksi ve otobüs adedi asgari miktara indirilmiş ve benzin, gazyağı gibi petrol müştaklarının satışı sıkı bir kontrol altına alınmıştır.

Romanya'da petrol istihsalâtını harp ihtiyaçlarına göre tanzim maksadiyle bütün petrol, tabii gaz ve petrol müştakları istihsal eden firmaların işletme plânları, hafir ve sondaj profilleriyle diğer tedbirleri hakkında hükümet dairelerini malûmattar tutmaları emir edilmiştir.

Bombardımandan zarar gören işletmeler derhal tamir ve ikmal olunmalıdır. Hükümetçe mühim addedilmeyen ufak işletmelerin bir kısmı kapatılmış ve her işletme için senevî istihsalât miktarları tesbit edilmiştir. Bu maksatla yevmi iki vagonun fazla ham petrol istihsal eden bütün firmalar Bükreş'te kâin petrol müstahsilleri birliğine kaydolunmalıdır. Petrol ve benzinden azamî tasarruf maksadiyle metan gibi tabii gaz zuhurlarından istifade için mühim tedbirler alınmıştır. 1943 ilkbaharından itibaren şehir yakınlarındaki tabii gazlardan boru hattı vasıtasıyla Bükreş'in havagazı ihtiyacı temin edilmeğe başlanmış ve senevi 120.000 ton mazot tasarrufuna imkân bulunmuştur. Macaristan-Romanya hududunda yeni keşfolunan tabii gaz rezervi 600 milyar kübik metre tahmin edilmiştir. Isı değeri 800 kaloriye bulan bu gaz ihtiyatı 600 milyon ton petrole muadildir. 1943 yılında münferit petrol müştakları fiyatlarına gelince, fob Köstence limanı ton başına uçak benzini 1943 yılı zarfında 30.450 den 34.150 leye, otomobil benzini 18.550 den 21.550 leye, gazolin 12.700 den 14.500 leye, gazyağı 14.300 den 17.350 ye ve mazotun tonu 7.350 den 9.150 leye yükselmiştir.

M. T. A.

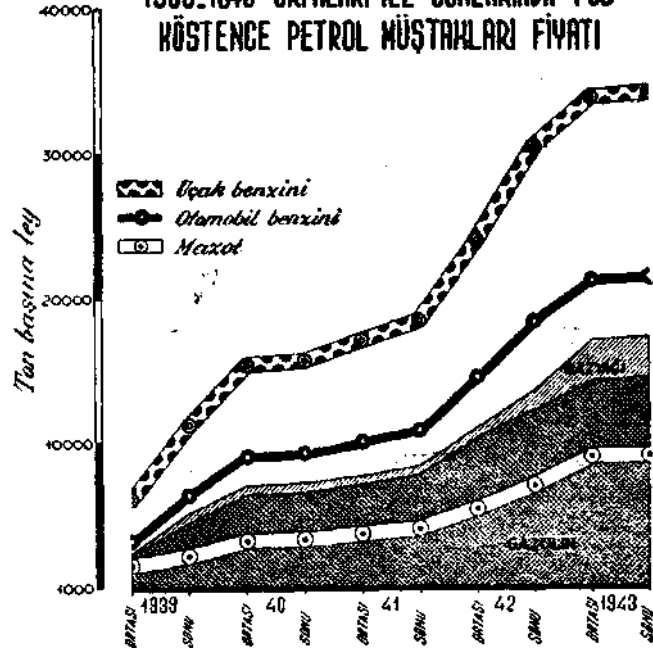
verilmiştir. Suudi Arabistanla Amerika B. D-i arasında da imtiyazlara ait müzakerelere devam olunmuştur. İran ve Irakta "Petroleum Reserv., teşkilâtı tarafından berai tecrübe 20 derin sondaj kuyusu açılacaktır. Bu maksatla Yakın Doğu memleketlerine Amerika B. D- inden bir mütehassıslar heyeti gönderilmiştir. Basra körfezini Akdenize bağlayan ve 150 milyon dolara mal olacak 1.300 mil uzunluğundaki bir boru hattının inşası düşünülmektedir.

Avrupa memleketlerinde, İngiltere de dahil olmak üzere taşkömür, linyit ve bitümlü şistten sentetik benzin istihsalâtına büyük bir önem verilmiş ve taşıma vasıtalarının gaz, kömür ve odun talaşı jenaratörü ile işletilmesi isinde mühim terakkiler kaydedilmiştir. Benzin darlığı yüzünden seyrüseferde bulunan taksi ve otobüs adedi asgarî miktara indirilmiş ve benzin, gazyağı gibi petrol müştaklarının satışı sıkı bir kontrol altına alınmıştır.

Romanya'da petrol istihsalâtını harp ihtiyaçlarına göre tanzim maksadiyle bütün petrol, tabii gaz ve petrol müştakları istihsal eden firmaların işletme plânları, hafir ve sondaj profilleriyle diğer tedbirleri hakkında hükümet dairelerini malûmattar tutmaları emir edilmiştir.

Bombardımandan zarar gören işletmeler derhal tamir ve ikmal olunmalıdır. Hükümetçe mühim addedilmeyen ufak işletmelerin bir kısmı kapatılmış ve her işletme için senevî istihsalât miktarları tesbit edilmiştir. Bu maksatla yevmî iki vagondan fazla ham petrol istihsal eden bütün firmalar Bükreş'te kâin petrol müstahsilleri birliğine kaydolunmalıdırlar. Petrol ve benzinden azamî tasarruf maksadiyle metan gibi tabii gaz zuhurlarından istifade için mühim tedbirler alınmıştır. 1943 ilkbaharından itibaren şehir yakınlarındaki tabii gazlardan boru hattı vasıtasıyla Bükreş'in havagazı ihtiyacı temin edilmeğe başlanmış ve senevi 120.000 ton mazot tasarrufuna imkân bulunmuştur. Macaristan-Romanya hududunda yeni keşfolunan tabii gaz rezervi 600 milyar kübik metre tahmin edilmiştir. Isı değeri 800 kaloriye bulan bu gaz ihtiyatı 600 milyon ton petrole muadildir. 1943 yılında münferit petrol müştakları fiyatlarına gelince, fob Köstence limanı ton başına uçak benzini 1943 yılı zarfında 30.450 den 34.150 leye, otomobil benzini 18.550 den 21.550 leye, gazolin 12.700 den 14.500 leye, gazyağı 14.300 den 17.350 ye ve mazotun tonu 7.350 den 9.150 leye yükselmiştir.

1939-1940 ORTALARI İLE SONLARINDA FOB KÖSTENCE PETROL MÜŞTAKLARI FİYATI

M. T. A.